САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

132 (8541). 1999 сыл. Ахсынньы 21 күнэ. Оптуорунньук. Сыаната—1 солк. 10 харчы.

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО

Билсиҥ: „Кугдачаан" саҥа рынок

Ахсынньы 8 күнүгэр Болугур нэһилиэгэр «Кугдачаан» диэн ааттаах саҥа чааһынай рынок аһыллыыта үөрүүлээхтик бэлиэтэннэ. Ол презентациятыгар, сахалыы эттэххэ, малааһыннарга олохтоохтор, ыраахтан-чугастан ыалдьыттар ыҥырыллан сырыттылар.

—Үтүө күнүнэн, күндү ыалдьыттар, аймах-билэ дьон, «Кугдачаан» рынок малааһыныгар!—диэн дьиэлэр саҥатыттан биираһыныгар сиэрэ-туома сиэрдээх, мустубут дьон саҥа рынок дьиэтигэр киириилэригэр аанга ыйаммыт чуораанчыгы тыаһатан, арчыланан аһаллар. Дьэ, ол кэнниттэн рынок хаһаайына Г. Г. Егоров итиэ тыһыын эртэтугар аһаттан ыҥыран, күндү ыалдьыттарын иһирдьэ аһарар. Оттон А. И. Ноева алгыс тылын этэн, аал уоту, аланы дьиэ ичигэһин аһатар.

Акулина Ивановна бу саҥа кэм кэстүүтэ, туһунан буолан дьиэнайыт рынок аһыллыытыгар: «... Алаастарым, үрэхтэрим, сирим-дойдум, бар дьонум, аал уотум, үөрэ-көтө эҕэрдэлии-урууллуу көрсүҥ!»—диэн алҕаабыта бу түгэҥҥэ олус диэн дьүөрэ буолла, сүрэхтэн кэтэхтэ. Кэпсиилэрин, бүгүн бу рынокка аһар Гаврил Гаврильевич инбэлиит буолуон иннинэ, кырдьыга да, дойдутун-сирин алаастарыттан, үрэхтэриттэн сиэлэ хаамыыт, айылҕатыттан биирдэ алтыһыыт ахан, оттон баҕанай тосхойдоҕуна дьоһун-сэргэлээх үөрдэ-көтүтэ аһынныт-сиэлиит сорсуннаах буолчут бардэ эбит...

Бастакынан нэһилиэк баһылыга М. Г. Кожуров эҕэрдэлиир. Михаил Гаврильевич бу рынок аһыллыыта нэһилиэккэ үһүс үөрүүлээх түгэн буоларын бэлиэтээтэ. Ол курдук, ааҕардаах быйыл 25 миэстэлээх оҕо санаторийа саҥалыы тутуллан үлэҕэ киирбитин, эмиэ саҥа бокоорнукломмиттарин иттиэннэ, дьэ, аны бүгүн рынок үлэлиир кэскилэ түстэниэрин иһитиннэрдэ. Баһылык саҥата: «Бу үс объект биир сылга үлэҕэ киирбитэ нэһилиэк социальнай олоҕор-дьаһаҕар урут суоттаһаах бэлиэ түгэн»,—диэн туран, рынок сүрүн турууттугар кэмэлэһэр сылаттан оттугунан хаачыйарга эрэннэрбитэ дохсун итиэ тыаһынан көрсүлүннэ.

Улуус дьаһалтатын бэрэстэбиитэлэ, управлениетын начальнига Т. В. Ноев бу «Кугдачаан» чааһынай тэриллиини олохтуутугар өтөн киирбит рынок сыһыанаһыытын бастакы хараҥачтыаһан ааттаан туран, улууска манныык биир киһи аатыма-эргиэн рыногын аһыыта өссө суоҕун тоһоҕолоон бэлиэтээтэ. Буолан баран, бастакы группалаах инбалиит киһи дьоҥҥо-сэргэҕэ туһалаатарбын диэн санаанан сылайтарон манныык тэриммитин хорсун быһыынан сыаналаата.

—Сөторутааҕата аҕай СР Правительствотын отчуота нэһилиэннэба иннигэр турда. Онно предпринимательствоҕа суолта бэриллэр буолбута этиллиннэ. Маныаха биһиги, тыа сирин дьоно, эмиэ кэх-кэм буолан кыттыһарбыт наада. Холобур, «Туймаада-лизинг» нарҕаһынан аста. Онно биир дойдулаахпыт А. А. Кажевник үлэлээн эрэр. Итиннэ талах олоннобугар тииһэ атыылаллар. Талахтан сиидэрэй дьиэ тэриллэ онорор буолтар. Манныык саҥа, сонун саҕыллааһынтан туора турарбыт табыллыбат. Кэм ирдэбилэ. Оттон мин гус бэйэм нэһилиэккэ алта сылааҕыта олуйааһы чочуйар станок аҕалбытым сонун турар. Үлэлэбэт. Республикаҕа бу киэнник туһаныллар, 23 завод аһыллан үлэлиир. Бэйэҕэ—Одьулууҥҥа алмааһы ырыалынарга үөрэтэллэр эбээт,—диэн Тимофей Васильевич этиитин кэнниттэн соҕус түмүктүүр.

Оттон улуус бастакы предпринимателлэриттэн биирдэстэрэ, билиҥҥи улууска киэҥник биллэр «Дагданча» рыногыттан аатырар атыы-эргиэн киинин төрүттээбит уонна ситиһиилээхтик үлэлии сылдьар Г. Г. Дагданча: «Хамнас кэлбэт диэн хайа эрэ тойону дуу, кими эмэ дуу ыйа сылдьар, халтай хаамар бу кэмнэ табыллыбата буолуо. Онпук даҕаны. Онон бэйэ толкуйдаан, бэйэ тобулунан манныык үлэлиэх буолар, үлэ миэстэтин таһаарыныар сөп»,—диир уонна, бу «Кугдачаан» күн сирин көрүүтүгэр тэҥҥэ долгуйбут, кэмэлиэсүт да киһи сиэринэн, саҥа биир идэлээҕин Гаврил Гаврильевиһы, киниэ дьиэ кэргэттэрин бу үөрүүлээх күннэринэн эҕэрдэлиир.

Кырдьык, бу саҥа рынок биирдэ баар буолбатаҕа чахчы. Онуоха кыттыгастаах улуустааҕы үлэлээх буолуу уонна үлэлээн хаачыйар киин начальнига П. П. Шестаков бу дьоро киэһэ эмиэ күүтүүлээх күндү ыалдьыта буолан туран, Егоровтары эҕэрдэлиир итиэнни бу саҥа рынок аһыллыыта, тэрээһин киниилэригэр биирдэ сөптөһүүлээбүтүн этэр, иннини да оттүгэр манныык үлэ саҥа миэстэтин таһаарар хаһыык да саҕалааһыныгар улахан интэриэстээхтэрин, онуоха өйөбүл мэлдьи баар буолуон биллэрэр.

Тыллы предприниматель Е. А. Васильева ылар. Кинилтэн саҕалаан аны олохтоохтор, биирдэ үлэлииралтыһар аймах-билэ дьон эҕэрдэлэрэ салҕанан барар. Чааһынай киһи-предприниматель үөрүүтүн, бу дьиэтин хардыытын дьиэ кэргэттэрэ эмиэ үллэстэн, кэлэн киэһэ хаһаайка Елизавета Иннокентьевна күндү ыалдьыттарын аһыгыылы сиэринэн тардыллыбыт баай остоох «швед» остуолга ыҥыран күндүлээтэ. Малааһыныгар ырыа-тойук, оонньуу-кэр да баар буолла.

Рынок аһаан бүтүн нэһилиэгин дьонун-сэргэтин, сороҕ чугас аймах-билэ да дьонун сохторбут, сөһүргүт Г. Г. Егоров уонна кинилэхэ бу хорсун санаатын олохххо киллэрэригэр күүс-кэмэ, өйөбүл, кынат буолбут дьиэ кэргэттэрэ туох-хаһынык дьон эбиттэрий?

Гаврил Гаврильевич бу нэһилиэк Кугдатыттан, оттон кэргэнэ Елизавета Иннокентьевна ийэтэ Мэҥэ-Хаҥалас Маттатыттан төрүттээх дьон. «Дьиэ кэргэн 7 оҕону көрөн олорбут, 4 сиэннээхпит»,—диир дьиэ хаһаайката. Кини кондитер-пищевик, онон бу идэтинэн итиннэ кэлин совхоз ыһыллыар диэри миэстэтэҕэ арыы сыаҕар үлэлээн баран, бу сыаҕы предприятие ылыаҕыттан уурайан олорор. Оттон улахан дьиэ кэргэн аҕа баһылыга этиллибитин курдук, дэгиэнэлиэҕиттэн хараҕынан бастакы группалаах инбалиит.

—Олох кытаанах. Көрбөт буолан, түөрт истиэнэҕэ хаайтаран, ыксаан-ытыыйан ылар да күннэрдээҕим. Онуоха ол дьабакка туох эмэ дьарыктаах буоларга, кырдьыга, ыарыыга кыайтарбакка санаан, онуоха дьонум-сэргэм өйөөн, бу рынок астым. Кылаабынайа, киһи туох эрэ сыаллаах буолларына олорор эбит. Онон да, сайыныы толкуйдаан баран, быйыл күһүн эргэ дьиэбитигэр саҕаһаһын туттаран, дьэ, бу рынок олоххо киирэр буолла. Үлэ сүбуотуньугуттан онолуннан. Элбэх үлэ барда. Иһин бүрүөһүнэ, тэрилин оҥоруута үгүс этэ. Ититэр систематын кэргэним быраата Егор Иннокентьевич Марков тэгнэтэ. Мэҥэ-Хаҥаластан кэлэн. Оттон табаарын бастаан утаа Г. Г. Дагданча аҕаларга сөбүлэстэ. Онон да тэриниим. Билбэтим-көрбөтүм элбэх,—диир Гаврил Гаврильевич.

Кырдьык, киһи баҕатын дьоно-сэргэтэ, икки оттүттэн аймахтара бары өйөөбүттэр. Ол курдук, Егор, Андрей Марковтар, Валерий, Михаил, Владимир Диодоровтар ааттара бүгүн элбэхтик ааттанна, олохтоохтор да аккаастамматылар, туох кыалларынан көмөлөстүлэр,—диэн Егоровтар иккиэн да барҕа-баһыыба тылларын эттилэр. Иккис өттүнэн, бу иллээх, бөҕө тирэхтээх, истиҥ айылгылаах Егоровтар дьиэ кэргэнин, малы дьонноро-сэргэлэрэ да итэҕэйэр, эрэнэр буолан көмөҕө кэллэхтэрэ. Сааабыттарын ситиһэр, ылсыбыттарын ыһыктыбат дьон диэн. Ол түмүгэр нэһилиэккэ 10-ча үлэһиттээх атыы-эргиэн бастакы рыногa баар буолар, аһыллар кыахтанна. Кэнэҕэһин сүһүөҕэр турдаҕына нэһилиэк историятыгар киирэр саҥа, сонун сүүрээн.

Оннугар да тахсар. Улуус бу кырыы нэһилиэгин Кыстык Кутда диэн сүөһүлээн эрэ олорор кыраҕый учаастагын сүөсүһүт-булчут дьонуттан аныгы үйэ предпринимателэ тахсыа диэн ким сабаабыта баарай?! Ол да иһин буолуо, рыногы хайдах ааттыырга хас да этии киирбитин ылымакка, хаһаайын Гаврил Гаврильевич бэйэтэ «Кугдачаан» диэн ааттаабыта. Саҥа хоту төрүт-уус тартарыылаах аат.

С. СМИРНИКОВА.

СОНУННАР

«САХАБУЛТ» СЫЛЛААҔЫ БЫЛААНЫН ТОЛОРДО

ДЬОКУУСКАЙ. «Сахабулт» булт хаһаайыстыбатын национальнай концернынттан биллэрбиттэринэн, билиҥҥи күндү түүлээх бултааһыннарга 2 тыһ. кэриҥэ киһи сылдьар. Ону таһынан сонор суолугар элбэх любитель-булчуттар тахсыбыттара.

Бу сезонҥа «Сахабулт» концерн булпнар түүлээх бары көрүҥнэригэр тутар сыаната билллэрдик үрдээбитэ. Холобур, биир киис тириитин туттарбыт булчут 1250 солк. ылар. Оттон тииҥ тириитэ 25, андаатар 40 солк. тураллар. Итинэн сибээстээн, сыл эрдэтээҕи бултаабыт тириилэрин туттарбыт дьоҥҥо концерн эбии төлөбүрү олохтоото.

Быйыл булчуттарга күн-дьыл усулуобуйата уустук. Ол эрээри концерн бааҕтыгар хаһыы-үйэҕэ 4 тыһ. киис, 13 тыһ. тахса тииҥ тириилэрэ киирдэ. Аҕардаас Өлүөхүмэ улууһун булчуттара 1300 киис тириитин туттардылар. Оттон лепсэйдэр—700 устууканы. Итиэннэ сыл тыһааннаах кэмигэр лаппа элбэх.

Бу күннэргэ республика атын улуустарыттан түүлээҕи тутуу күүскэ ыытыллар. Быйыл бултаммыт түүлээх бу ый бүтүөр диэри тутуллан бүтүөхтээх.

Онон концерн быйыл 10 мөл. солк. суумалаах түүлээх тириитин соҕотуопкалыыр былаанын кэмигэр аһара толордо.

СПОРТ ТЕХНИЧЕСКЭЙ КӨРҮҤНЭРИН КИИНЭ

ДЬОКУУСКАЙ. Оҕо спордун өйөөһүҥҥэ СР Президенэ Михаил Николаев быйылгы олунньу 3 күнүнээҕи Ыйааҕын уонна СР Правительствотын туһааннаах уураахтын олоххо киллэрии бэрээдэгинэн сотоҕутааҕыта СР Үөрэҕин министерствотын иһинэн үөрэнээччилэр спорт техническэй көрүҥнэригэр дьарыктаныыларын киинэ тэрилиннэ.

Саҥа киин спорт бу көрүҥүн республика оскуолаларыгар тарҕатыыга уонна сайыннарыыга үлэни сүрүннүөхтээх.

Киин директорынан Марк Сантаев ананна.

МОСКВАҔА БИЛИЭТ СЫАНАТА ҮРДЭЭТЭ

ДЬОКУУСКАЙ. «Сахавиа» НАК Москваҕа көтүү тарифын өссө биирдэ үрдэттэ. Ону атын хампыя да-ҕаны суол суоҕунан быһаараллар.

Ахсынньы 16 күнүттэн билиэт 550 солк. ыараан, 6 тыһ. 500 солк. тиийдэ. «Домодедово авиалиниялара» компания тарифтара өссө үрдүктэр. Манна көтүү сыаната мунгутаан 7 тыһ. 800 солк. тиийэр. Онон кэлэр-барар буоллаххытына, эрдэ аахан-суоттаан көрүҥ.

70 СААСТАРЫТТАН ҮӨҺЭ СААСТААХ ПЕНСИОНЕРДАРГА ЭБИИ ТӨЛӨБҮР

СР Президенэ Михаил Николаев 1999 с. ахсынньы 17 күнүнээҕи 926 №-дээх Ыйааҕынан улахан саастаах пенсионердары социальнай көмүскээһин, өйөбүлгэ ааһан уонна республикаҕа Саалырбыт дьон норуоттар икки ардыларынааҕы сыллара түмүктэниитинэн сибээстээн, РФ Президенин 1998 с. ахсынньы 2 күнүнээҕи «Российскай Федерацияҕа Саалырбыт дьон норуоттар икки ардыларынааҕы сылларын ыытыы туһунан» Ыйааҕар олоҕуран, 70 саастарын ааспыттарга РФ «Российскай Федерация государственнай пенсияларын туһунан» 1990 с. сэтинньи 20 күнүгэр таһсыбыт сокуонугар сөп түбэһиннэрэн, хас биирдии киһиэхэ 1 тыһ. солк. кээмэйдээх биир бириэмэлээх төлөбүрү олохтоото.

2000 с. тохсунньутугар пенсияны кытта СР Пенсияҕа сулууспатын департаменын суотугар 1999 с. регионнааҕы социальнай программалары үбүлээһиҥҥэ көрүллүбүт средстволар суоттарыгар эти төлөбүр оҥоһуллуохтаах.

2000 с. ТӨРӨӨБҮТТЭРГЭ КӨМӨ

Оҕолору уонна дьиэ кэргэни социальнай өйөөһүн быһыытынан 2000 с. төрөөбүт оҕолорго СР Президенэ Михаил Николаев 1999 с. ахсынньы 17 күнүнээҕи 927 №-дээх Ыйааҕынан республика баанныарыгар 2000 солк. суумалаах счет аһыллар. Ону республика бюджета уйунар.

СР Президенин иһинэн Дьиэ кэргэн уонна оҕо саас дьыалаларыгар комитет ый иһинэн туе счеттары аһыы бэрээдэгин уонна усулуобуйатын быһаарыахтаах.

КЫРДЬАҔАСТАРГА САҤА ДЬЫЛЛААҔЫ БЭЛЭХ

ДЬОКУУСКАЙ. СР Пенсияҕа сулууспатын департаменын хотугу улуустар пенсионердарыгар бэлэҕи оҥордо. Ол курдук, бу ыйга пенсионердар ахсынньы уонна тохсунньу ыйдардааҕы пенсияларын ылыахтара. Пенсия үбэ хайыы-үйэҕэ көһөрүллүннэ. Итинэн пенсия сулууспатын департамена кэлэр сыл уустуктарыттан хаачахтанар саналлаах. Ону тэҥэ Саҥа Дьыл кэнниннээҕи күннэргэ баанар уонна транспорт үлэлээбэттэрэ учуоттанна.

СИА.

«КИЛЭҤКИ КЭСКИЛЭ» САЙДАР

Бу бүгүҥҥүбүт, бүгүҥҥүбүт сылыгар биир сүрүн биллэригэр. Билиҥҥи аныгыскы идеи уплапощего — дело самого утопающего» диэбит курдук, хас биирдии киһи, ыал, тэрилтэ, нэһилиэк, улуус... бэйэтин туһугар, дьыбардар, дьиэ кэргэттэр, сэрэбиэнньэр, олох-дьаһаҕын түмүктэргэ, дьыалатын ордуктар эрэ эппиэттиир тыыннаах хаалар, дьону-сэргэни иитэр, үөрэтэр-уһуйар үлэлэр, тугу эмэ тутар-оҥорор кыаллыбата.

Урукку курдук судаарыстыба мэлдьи суох дуон баламыта, боскоо суудалар эйбүт-сымыйаны сүттүлүүр сатаныр. Өрүүгүн ааспыт кэмэ, улуус-харчыбыт дьиэтин бэрэр чааһыта билэрбит. Оройуон тыатыгар сэрии кэмигэр социальнай сайдыыларыгар, тутууга үбүлээһин өттө-эрэр кэрдиилэрэ уустутуурда. Олох эргэ оскуолалыга, кулуубтарбытын, балыыһалары, атын да тутууларбытын салайан-торҕоон буга, эр олорбуктуур кэрэйиэхпит.

Онноҕор биир мал эрэйэ кыһалҕата элбэх буолар. Оттон бүтүн нэһилиэк, бөһүөлэк, сүүһүнэн ыал уонна кыһалҕата бааһа сарсыарда. Холобур, онно государственнай тарилатор дьиэлэрин эргиҥҥэ, саха тутуулара эхэлэрэ да түрэн, кэлиҥҥи атын улахан, кыра да кыһалҕаларга мунгура суох элбэхтэр: бөһүөлэк тутсарга өйөрүү, электрик, ыраастаатар, ис суолларыт ыгарторуу, кэлии үөскэтии, быһыытыгар тутуу, кэрдэргэ кэҕийэлиигэ, арыаҕ суол дьаһаллар ыытыы, бириистэри олохтооһун, бираабыйда, үөрэх кычатаарга, кыайыгыарга кэмэ уо. д. а. Аны сайдаахтыы кылабыныһаны куруулатарга, ойбону мурдистааһыга, кулаарин болакталыгын тарбэ барыта үбү-харчыны, үгүс үлэни эрэйэр кыһыҥҥа далай оҥой. Бу үлэлэри ыытыыта уолаттар киһиэхэ хапсыгай кэлиитиин дук тыныы дьон кэтэһэн тухла суох. Эбэтэр урукку уу биир сыбыытыын сүүнүн, дьону боско үлэлэтиэн кыайбаккын.

Нэһилиэк дьаһаллара, киһилэр байылыктара баҕалара баайаммыт, үп-харчы чычырҕаара эгэр эттүттэн, кыаммат мал эҕэтиитэ курдук, куруук киирэҕэһэ-эстэрэ, сүрэлэрэ атаахтар дьону курааннаатах эрэллэргэ эрэ сылдьыарга кыһайда. Оттон олорор бэрэр, баар үп-харчы суоҕар ситэн эрэ тэхсэр туһата суох биллэр.

Мэнэлик бэлэммитин ордэттэн ойдон, Кытаанах нэһилиэгин дьаһалтата үөсэ 1993 сыллаахха, П. Ф. Максимов баһылыктыыр үлэлиир эрэйигэ, «Килэҥки кэскилэ» диэн үтүө санаалаах (благотворительнай) фондатын тэрийбиппит. Бастаан сурахтааммыт, үлэбит Дьокуускай куоракка биир дойдулаахтарбыттан, билиилээх дьонуттуун түһэн кэпсэһэбиттан, суһалаһааттан сэҥэтэммитэ. Сбербанкка биһиэ счет аһыллыбыта. Килэҥкиттэн уонна олохтоох дьонтон кэм бэлиэтэ үп кииртэ. Холобур, онсуттан бэйэбит ыччаппыт, трудуку тэрилийэсэй үөрэхтээх Д. Д. Корнин, республика үтүөлээх архитектора И. С. Андросов бэлэмкэ кэмэнэ оҥорбуттара. Кыайбыт уо, суругнаан, улуус тэрилтэтэр үөрэнэр оҕолоргор сылга биирдэ олоҕуулар кэмэҕэ, уустук операцияҕа уҥуруу бэрэр кэрибэхтэргэ, бэһиэлээх арааһ ыалдыылары туттулубуттара. Холобур, нэһилиэккэ телевидение 2-с программатын иһиэр аппаратураҕа 25 тыһ. солк. төлөммүтэ.

Ол тыын бэрэн, кырдьыгынан эттэххэ, кэлин сылларга сэлилтэттэн, кэмэгэттэн, докумуоннуттан сибээстээх биричиинэлэрин фонд үлэтэ тохтуу сылдьыбыта. Оттон быйыл эдэр, эрчимнээх, саҥа баһылык Н. Д. Игнатьев үлэлиибиттэн фонд үлэтэ биһиги сарҕахпыйдар, үлэтин хайыскатта сибээтэ. Ситэриин устаан кылыйан, саҥа счет аһыллыбыта. Фонд дириэктэринэн (общественнай кэрэҕиинэ биһилиитинэн) П. Ф. Максимов талыллыбыта. Бисс чилиэнинэх фонд сүбэтэ тэрилиннэ.

Бу сүбэ аныгы былаанын олоҥхо, кэпсилиэлээригэр, биир дойдулаахтарбытыгар ыҥыытыылаах-олдотуу үлэтин ыытан, дьон үбүн-харчытын (кэлиитин) барытын биирги түмэн, ону арааһ суолунан үлэтиэ чарайан, кыайан дьаһайарга туттааччы ходатыгар тургур, кыайымнахтарга көмөлөһөр сылгылаах үлэлээр. Ол курдук, аһаҕас быйыл сайын фондаҕа киирбит үбүнэн (кэлиитин) кыһыллык биир саҥа бүөр биһиэт олохтууруугар, биир улахан биһиэт эргиттэнэҕин, сыбаҕа Бэрэйдэттэтэ, кылабыныа күрүлэнэ, спортивнай площадкаҕа сүүс таһа олорор трибунаты туттарыы, атын быстах үлэлэр, кэлиэр иһилиһиннэлэр.

Фондаҕа үбү-харчыны киллэрии, кэннигэр өттүтүү хайдах тэрилэр?

Билэр турар, билиигэр тэлиичэтүгэччи кэмэ уу хардыылаан үгүү уустуттардах. Ол иһин кэлии кыллар кыра бэйэттэн 10-уу аҕа үүт харчытын, оттон бэрэһэнэйдар энэ үүт дотациятыттан 30 тыһ. солк. үкпүттэрэ. Биһиэстэйи тэрилтэлэр үлэһиттэри кэрэйэ эхэлэр биирдии куттаах кэмнэстэрэ, пенсионердар бэрэ эттүүнэн кэ кайы 10-нуу солкуобайтан итэҕэлэ суоҕу биэрэргэ ылыннылар. Маны таһынан оҥиэн-үөлүэн, мэлинэн-сайыҥҥа, бэйэ олохтуутунан, үлэҕэ кыттыытынан фонд сүбэтин үлэтиниэрэ кэрүлэр, -оннук үлэ сарабанно.

Бу кэмҕэ нэһилиэк тэрилтэтиэр мэлдьи ойдуохха наада. Бэйэм үлэтэ суох сылдьан, кыһалҕа да атыыһыттар харчыта суох эрэдрэ, нэһилиэктии фондатыгар тугу биирдиэхтэринэ, кайдах кэмэлибтиэхтибэ дьон эһ-ордук үгүс киһиэхэ бэрэ буохуон сон. Бу бүгүттэн саҥаан ойдобуй. Кырдьык, ыраас харчынан уурар биэрэр кэрэхэтэ ойдоҕор, үгүстэргэ кыаллыбат дьаҕамы. Оттон кэмэхэлэр баҕардаахха, бүдүтүрэ сааһырбыт сылга дьаһаһыттан оттаһ обурту, эскуола кыра оргутуу таныга кэм барыта хайдах баҕарар кыттыһар кыахтаахтар. Ону өйдөтүүххэ, тэрийиэххэ эрэ наада.

Холобур, оройуон ситэр кырдьаҕас эбиэлэргэ тыһыгар пенсиябыттан 5-10 солкуобайы биэрэбин диэтин. Эбэтэр кыра оҕолор тэрийиктээриннэ кытта сир астаатыннар, итэйтэн дьоҕо. Холобур, биир биэдэрэ отону (80-100 солк.) фондаҕа биэрдиннэр. Оччотугар кылаайы кэмэ эһэ кылаатын киллэрэбит буолан тахсар. Тура сылдьар, дьиэҕэ ойорор үлэлиир, үлэлэйбит до дьон түһүннэ эте да бирутайбыт, кыра эргэ үүтүнэн, арыынан, этинэн, биир, бууттан, хотуннан, үбэһэлэн сабааныыннан, обурут, сир аһа, хортуоппуйунан, баттыгынан уо. д. а. кэмэлэрбэр бууллахтарына, эссе үчүгэй.

Иннэ оттуттан эти фондаҕа улахан өрүгэ, инорбут эттэр, ис дьиэр олоҕурлаахха, эмтэх боҥаҕы, оҕолор, ол садааргар биэрбит курдук буолан тахсыахтахтар, сааһыгар эрэр атыылаһыахха эрэ дьиэлээх эрэр. Ч., ыллаах кэргэн, Холобур, ити атыыласпыт кыаллыахха сиэн тэрийбит аппаратынан 2-с ынахта баҕардах дьоно бары кэрэбут, биһиэ биһиэттэн үлэлиир эрэ үөскэтэригэр суоҕу уулаан, муус ылан, кустааны-олоҥхотун бары туһаныахпыт. Эбэтэр ол биэрээхпит ылыктаан бары туһаныахпыт. Эбэтэр ол биэрээхпит олорор ханнык өттүгэр кыаллыбат, итиги оттон тэрийэриҕэр сылгылыар кыах бэрит, сыаналаах дьоҥҥо атылаһыахха, итинэн кэрбит харчынан олохтоох дьону үлэлэтэн тугу эмэ туттахха, оскуолаҕа, харчы-үп тахсаан, тиэргэнигэр үлэ таһаарар, бэрэйбитэр туһалаах буолбат дуо? Онон фонда улахан олохтоох атын дойдуга олорор, үтүөнү эрэ оҥорор биирэр курдук санааһын киирэр.

Үөһэҥҥэ, бэлэммит бары этиллэн-сатаныан, барыбыт, ылыа сыдьымбыт, дьиэлэр-махталлар бырыыт ксолуттэр кэлиэх фондаҕа үлүгүн-харчыбытын, күүһүн түмэн, бары үөрэх дьиэбит — бэйэтинэн, нэһилиэкпит сайдарын туһугар сомоҕолоһохпут, биир-сэ түмсэр, тэринэбит-үөскэйбит туһаныбыт тулуурар ылдьар (альтернатива) да дьаала сор, ийэлэйбиттон, эрбиэтин-ийэбитин кыраспыттар. Бу мин маны кэбэлэри, бэйэлбэтим дьыл киэн туттар, эргиэн сыыһар ойбут-сиеэбит сайдарга сибэрбаахтыарыт.

Итиилэри этии туһунан, бэлиэр үөскэйдиэххэ. Сиэрэн харчы кэпэрүнэн, маннык фонд атытынан-эргиэнинэн биэриэн дьарыктанарга табыллыбат эбит. Ол ити «Килэҥки кэскилэ» фонд диэ ити таһаарыылаах эмэр кэмэ аныыр харчынан эргиэн кэбэтэн биир бэйэтин дьиэлэр сиэрдар, ол тыын бэрэн, түөнэ тутулаах коммерческай структураны тэрийэргэ билэбинэннэр. Бу тэрилтэ дьонтон киирбит эт-ас, малы-салы атылаан, эргиэннээн, таба, кэрбиттэрин, оргутуу, о. д. а. үлэлэри ыытан, фонд кэрдик харчытын иһиллиэх буолуохтаах.

Фонд сүбэтин биир сүрүн эбээһинэһэ атын сиргэ олорор, үлэлиир биир дойдулаахтарбытыгар, үлэлээбит-хамсаабыт үтүө санаалаах дьоммутугар тыттааҕыныма буолар. Оттон кэлиигэр, биһиэкэ ааһар биһиэ маннык этэбит: тэрээбит-уруккут дойдугутугар, аймахтарбытыгар аһаҕас улаатыннах санааһаргыт, өттүүрдэ-хаһаарыга, кэбиттэрин кугуурга, сир иччитигэр эрэ кэтэн биэрэр, санаан баһар буолабын, тэрээбит бүөрэһ, үөрэһээн-үлэлээбит дойдутут сайдарын туһугар бэйэбит кэмэ кылааппытын кыыбырытыахпыт дьон эрэнэбит. Ол иһин фонд реквизиттэрин эрэбит.

АКСБ РФ Чурапчинское ОСБ 5348

БИК 049805629 ИНН 1430002019

р/с № 30101810200000000628, РКЦ с. Чурапча,

фонд «Килэҥки кэскилэ» ИНН 1430006912

р/с 607098107762000267

Суруйуун үс саха бөрүк кэбэ-бэйэбиэрэ түмүктүөхтэн биэрэргин Манчайкинын: «Итэбыт ирэнэ ыстастаабыттар». Кырдьык, иннин, нэһилиэк туһугар кэрдибэр, итиһим тэрийэр да бэрэ буолбэтах. Иннин: «Отоннуур сорук ойуулуон түһэрэ. Кэлин үгүһэ «Өрүүт күүһэ көмүскэл күүһэ» диэн.

Иван ПОНОМАРЕВ,
«Килэҥки кэскилэ» фонд сүбэтин чилиэнэ.

БУ—ИНТЭРИЭҺИНЭЙ!

КУДАҤСА УЛУУ КИҺИ ЭБИТ

Мэнэлик эттээх суруйууну «Чолбон» сурунаал быйыыгы 9 №-гэр улууспут бочуоттаах гражданина Г. Д. Ефимов бэчээттэттэ. Гаврил Дмитриевич бу ырытыытын үгүс литератураны туһанан, П. А. Ойуунускай бэйэтэ 1929 сыллаахха суруйбут хос быһаарыытыттан, сэргэлээн Сабоч Бэйо, И. Пухов, Ф. Захаров уо. д. а. суруйууларын, архыып докумуоннарын туттан, барт үһүйээн үлэлээн таһаарбыт. Суруйууну ис хоһооно дириҥэ, чочуллубута, элбэх источниктарга олоҕурбута даҕаны итиэн этэр.

«Улуу Кудаҥса» сэһэни дьон олоххо олорон ааспыт Уот айах Кууданса олоҕуран суруйбубут. П. А. Ойуунускайга киниэхэ туһунан кэпсээбит Дьохсоҕон кинигэтэ Петр Ефимович Слепцов суруйан биэрбит. Кууданса 9 уоллаах, 8 кыыстаах, биэйэтигэр дириҥ чугас-ыраах таһаҕаҕа суох кэбэ эбит. Уолаттарыттан тыыннаах ордубут сиэнэ кыратэ Аал Ойуотайтан Аал Таабытай уонна Батас Меҥдүүкээн уолаттар тэрээбиттэр Батас Меҥдүүкээнтэн (Дьөгүөр тутуута) бисс уол тэрээн бисс Хотыкы ууһун эбэтэр сэттэ нэһилиэгэ үөскээтилэр: Кытаанахы, Болтоҥоку, Ачыкары, Уохану, Чолбыэйэн, Одьулууну, Тыллыы.

Бар дьонун туһугар тугун да харыстаммакка туруулаһыытыгар, холооно суох эрэгэх быһыытынан, киһи атахтаах, аапыйаан сэрэйдээх урукку өттүгэр истээх көрбөтөх хобур дьаһалларынан даҕаны ити иттатэмыт нэһилиэктэр тэрүттэриттэн уос ноҕоор, киһи кэпсиэгэ киирбит Уот айах Кууданса тиллиэх киһи суох.

Былыргы малы кэтэрбэкко, хабыттан киһиэх оҕорбокко, Үөһэ дойду илиттэ диэн күүһээх дьон тутуон, алта-сэттэ уостаан, сорох кэллэр кинилэр эстибир кылаһы дьылларга сабыылыбытыгар, бу айдыартын бырааттарыгар киһи эрэ быһыыга дьаһыыр. Дьоһунаргыта Улуу Кудаҥсаттан кэрдэһэллэр. Ону ымнан, тэһэ дойду ойдаһаллараах кэтэ уруургалларын быһаарыылар. Чаччыар Таас ойуун ону кыайылыттан кыырартан аккадэмиктыыгар Улуу Кудаҥса кэрүбтүн туһугар чахчы турумнутун Ойуунускай маннык кэрдэрэр:

«Ону кэн ойдонбут-биэбит үһүбүн дуо? Хайа, кии даҕаны тэбэр сүрэхтээх, мэлдьэр этээх киһиэхэ дии. Хара быарым хайҕахтара буолбут тойон билиэ сүрэҕин тохтолорго, кэрдэр характерын дьүккатин, котурдар тирэстэрин миэлэтэн — уолаах кылаһын аһымнат, харалыйбат үһүбүн дуо?! Ол да ыйыардарбын, тэһэ да таптаатарбын, бар дьонтун ордоробылун, урааҥхай сахабын кэмэлэнэниннэ, уолбун-кыыспын тэһэк туттар буолбаппын?!» (П. А. Ойуунускай, «Улуу Кудаҥса», 20 стр. Дьокуускай, 1995 сыл). Эбэтэр оччос тэһүтэ, сир хайыта барар, күөл муустара долбуурута метафор, киһи-сүөһү таһырдан быһаат, урукку өттүгэр киһи атахтаах түһүлүгэр да ииирэн кэрбэтэх үһүн кэмэрэх дохсун тыынын тэллиэр сатылалаабытыгар уоттаах Чолбону Чаачыгыр Таас ойууһунан кэртэрэтэ? Эбэтэр аччык-кулут элбээтэдиэ, кэлэр үйэҕэ охсуһуу кыаһа буолуо диэн Аллараа дойдуттан үс харыс албастаах ситыы кыалаһыы таһаартарыыта — бу бэйэтэ туһугар буолбакка бар дьонун, кэрүөтүн олох ыраахха тулуннаран быһыыр туһугар охсуһуута буолар.

Мантан эдэрэ Г. Д. Ефимов суруйуутуттан биһиэ тардыыларыа ааҕыахха: «Улуу Кудаҥса айылҕа аһардыарыйдаах кубулуттарыттан (дьылбартан, курааннаах, уттан) дьону быһыылары туох биэрэн барытын турэн биэрэн турар оҕоспут модун санаалаах Улуу киһи. Итинник киһи тэрүүттээхпиттэн киэн туттуох, кини аатын үйэтитиэх, эдэр ыччакка кэпсиэххэ үгүс холобур оҥостуох тустаахпыт. Ити — биһиги иэспит.

Улуу Кудаҥса саха Прометейа, дьонун-сэргэтин көмүскүүр иччэр дуухатын биэрэр. Улуу гуманист убаҕарҕа биһиэс бастааҥ харсын дьаныардын кыһалҕатын, санааларын эрэ күүрдүн. Күүстээх ойдоох, кэрсиэн соцальнай, биир-биир турар, сиэҕэ эрэлтэры улуу моҕотор кэскилин сорох ийэ ытар кыыйбит. Бу эрэ күүрдэр холобур буолар. Улуу Кудаҥса этиэ-хааны, удьуорун-тэрээтин эрэ саха буолар тэрил» диэн аат дойдутугар, ийэ буор сиргэр ийэ кэбиэттэр. Ол уот сиэнэ улуу Охоокуудаахтары, Ойуунускайдары, Эрилиэктэри, Субурусскайдары, Оҥолловнору, Болоттору, Дьиллэрбэн ологи да үөскэтэр, инин эрэлбэн, итэҕэлбэн,— диэн түмүктүүр.

Гаврил Дмитриевич тэрүтүн Улуу Кудаҥсаны хайдах тугунан үйэтитэрбитин сүбэлиһэргэ, толкуйдуурга ыҥырар. Онно кини Чурапчы, Таатта (суругунан биир Бөтүрүүскэйдэр) кыттыһан биир сиргэ (Ньэдьлэргэ эбэтэр Майа Бэһимэн) Улуу Кудаҥса пыһыргын айарга этэр. Улуу Кудаҥса туһунан хоһоон-ырыа айарга, үөс-үрэн айымньылары суруйарга, урууһуйдууругар ыҥырар. Дьон ааттарынан тардыллан, ийэ дьоно, олохтоохтор ааттарын хаттаан айһар сирдэри — Чурапчы остоолбуттарын Улуу Кудаҥса ааттыыр кыттымтарга ыҥырар. Дьокуускайдааҕы «Туймаада» ресторанын курдук. Мин бу этиилэри бирутайын өйүүбүн уонна улуус бочуоттаах гражданиннарыгар Улуу Кудаҥса урууһуйдаммыт медаллара кэтэһиллэр, килиэтээх өрүһүнэ биэрэр этэ, диэн санаалыбын.

Дмитрий ЧЕЧЕБУТОВ.

Үөрэнээччилэргэ аналлаах таһаарыы

БАСТАКЫ ҮРДЭЛ

УЛУУ КЫАЙЫЫ 55 СЫЛЫН КӨРСӨ

САНААМ КЫЫМНАРА

Ира Коркина Чуранчы орто оскуолатын VII «б» кылааҥыгар үөрэнэр. Үөрэх бастыҥа, кылааҥыгар старостаҕа. Кылаас уонна оскуола общественнай олоҕор ыытааччыта: хаттар дьоҕурдаах оҕо. Иллэҥ кэмигэр уруһуйдууруо, кылгыырын-туойарын сөбүлүүр, сөпкөдуһан дьарыктанар. Оҥ курдук, былырыан «Чочур» телестудия А. С. Пушкин 200 сааһыгар анаан ыытыыт уруһуйга конкурсугар 5-с миэстэни ылбыта. Улуус оскуолаларын икки ардыларыгар ыытыллыбыт хабылык, хаамыска чемпионаттар бэйэлээн, республикатаабы «Манчаары Баһылай оонньуулара» хаттар чэпкэ тахсыбыта. Хобоону сурунаалга иккис кылаастан холонор. Хас даҕаны хобоону улуус хаһыатыгар тахсан турар.

Күнду аҕааччылар! Бүгүн эһиэхэ Ира сагa хобоонноруттан бэлиэтээрэхтэтии бэлэмнэнэр. Уонна кини чахчы даҕаны тылы-өһү сатаан тутта, хобоон форматын туһаҕайдык чочуйа үөрэнэн эрэрин бэлиэтээххит диэн эрэнэбит.

Сардаана ЕРЕМЕЕВА, учуутал.

КҮӨРЭГЭЙ

Салгынтан талбаара,
Сарсыны сапараан,
Күөрэгэй чыычааҕым,
Сүрэхпин үордээбин.
Тырыбынаан, дырыбынаан,
Үчүгэйгин диҕаны,
Тэлээрийэн, тайааран
Көрэҕин даҕаны!

КЭҔЭ

Кэлэҕэйдиир куоластаах
Кэҕэбит этэн эрэр,
Кэрэ сайын кэлбитин
Көрээбэккэ кэпсээн эрэр.

Күөгэлдьийэ көтөхтөөн,
Мастан маска түһүтэллэн,
Саха киһитин аатыыр,
«Кук-куук, кук-куук!» уруйдуур.

Күлүмнэс күннэх күшөрэй,
Итии-күйаас хамнөрэ
Кэҕэлиирэ кыылбыт
Ууран-тутан, оҥостон
Күндүтүк даҕаны күүгүнүүгүн!
Кук-куук, кук-куук, кук-куук!

СӨТҮӨЛҮҮБҮТ

Дьэ, көрүҥ, күөлбүт оол көһүннэ!
Түргэн ұлұтардык, оҕолоор,
Уута мастана охсуохха,
Соп-сөрүүн, ыраас уунан
Чомполоно оонньуохха!

Сордоҥ курдук саналыаҕыҥ,
Улуу кустуу устуоҕун,
Собо балыктыы умсуоҕун,
Комус көһүүрэннэн ыскыһаҕыҥ.

Ээй, ким сатаан хэрбиабат
Дириҥнэ барыма,
Биһиги барҕа сатыыбыт,
Тиэрэ-умса харбыыбыт.

СЭРИИ

Сэрии... Сэрии...
Суостаах тыллар.
Олуу-тиллии, охсуһуу.
Күннүүн кытта өлбөөдүйүү...

Харахпар тиллэн кэлэ
Сэрии суостаах хартыынната—
Сибиньиэс ардах быыһыгар
Аҕаас уола аталаҕа киирэрэ.

Сүрэх, оҕунна, эмиэ турда,
Иннин диэки дьулуруйда.
Эмискэ күүскөөх охсууттан
Ыарахаттык сууллан түстэ...

Сирэ эмиэ ыгнайда.
Түрүөх курдук үөһэттүүр...
Хаанньаах уоһа ибирдиир:
«За Родину! За Сталина!..».

Сэрии... Сэрии...
Сир-халлаан сиксээстэр
Аймыһыннаах алдьархайын
Аны билбэтэрбит ханнык!

Сэрии ыал сыллара
Түбүлээн кэлботеннэр,
Эйиэхэ олох бу Орто дойдута
Силигинэни, **тэҥнэри туруохтун!**

Эдуард БӨЖЕДОНОВ,
Дириҥ орто оскуолатын XI кылааһын үөрэнээччита.

ТҮҮНИГҮ ХАЛЛААҢЫ КӨРӨБҮН

Түүнигү халлааҥы көробүн.
Сулустар уулаан түһэллэрин
Аайан эрэр оҕо саастар
Тэҥнии саныаттым, үөһэ тыынным.

Сууллубут сулус төннүбөт,
Аҕыспат оҕо саас артыллыбат.
Чаҕылыйыа аһыы сулус,
Саҕаланыа саҥа олох.

Түүнигү халлааҥы көробүн оор-ор...

Лена КУЗЬМИНА,
Дириҥ оскуолатын XI кылааһын үөрэнээччита.

МИЙ КИЛБИК ТАПТАЛЫМ

Үчүгэйкээн түүл журдук өйдүүбүн
Маннай эйигин көрбүнүн,
Карамэс, кэрэ мөссүөнигүн,
Талба, талыыкаа дьүһүнигүн.

Ол онно мин билбитим
Сүрэҕим долгуйа тэппитин,
Ман бастаан билбитим
Кэрэ нэйии диэн туруи.

Бэйэҕэр эмээкэ эйигин тапталбын,
Тоҕотун да билбэккэ, доҕоруом, сөбүлүүбүн.
Эн тоҕо таайбаккын мин тапталбын,
Болҕойбоккун киһиэк нэйиибин?

Қалгай, доҕоруом, эн миэхэ түргэнник
Тапталыр сүрэхпин уоскута,
Миигиттэс тыллары эн этиэй,
Туоххаһыйбыт сүрэхпин кэтэтиэй!

Аня СОФРОНОВА,
Дириҥ оскуолатын XI кылааһын үөрэнээччита.

САҤА ХААР

Саҥа хаар кыырпахтара
Күҥнэ кылабачыһа оонньууллар.

Кыырпах лыҥкынас ырыата
Култаҕастар кутуллар,
Кэрэ кыыс үтэҥүтэ
Харахтар бу баардыы көстөр.

Намыыһах даҕаны хаар ыллыыр,
Намчыгыс даҕаны хаар үлэлиттүүр.

Сарҕы МАКЕЕВА,
Чуранчы орто оскуолатын
VI кылааһын үөрэнээччита.

КЫҺЫЫ

Кылдаанньаах-чысхаанньаах,
Күлүмнэс маҥан хаардаах
Күүтүүлээх кыһынньыт
Кэллэ дии, доҕоттоор.

Күнү быһа үөрэнэн,
Оҕ бааһынтар хварга оонньоон
Көммит биллибокко аһар.
Кылгас күммут бүтар.

Прова ПЕТРОВ,
Чуранчы орто оскуолатын V кылааһын
үөрэнээччита.

ЭЛБЭҔИ КЭПСИИР ДОКУМУОННАР

Хатылыга хоту көһүрүллүү музейыгар Чуранчы улууһугар өтөрүнэн сүппэт суолу хаалларбыт көһүрүллүү туһунан элбэх документтар, ахтыылар, ыйынгэлэр баалларр. Ол курдук, 1993 сылларахха тахсыбыт «Чуранчы алдьархайа» диэн кинигэҕэ архив документтара уонна үгүс ахтыылар киирбиттэр. Афанасий Захаров 1997 сылларахха таһаартарбыт «Элбүттэр уонна тыыннаахтар тустарынан» диэн кинигэтигэр көһүрүллэн тиийэн үс оройуоннуһан учуохтара хаалбыт ситэтэ суох ааҕыыннан 1122 ыйыҥ ахтара-суоллара үйэтитиллибит. Сылаҥ нэһилиэгиттэн көһүрүллүбүт колхозтаахтар ахтыыларын түмэн С.И. Дьячковскай 1994 сылларахха таһаартарбыт «Нэдэни эҥэрдэспит сылларын» диэн кинигэ, хоту көһүрүллүү 50 сылыгар Аллараа Бастээхтэн Быков Тумускаҕа диэри теплоходунан устуу туһунан «Ыар сүүгүтэс суолларынан» диэн фотоальбом, М. Герасимова «Көһүрүллүү» диэн кинигэтэ уонна «Литовцы у Ледовитого океана» диэн хомуурунньук бааллар.

Сүрүн матырыйаалбытынан музей директора Д.П. Чечебутов салалтатынан оскуола үөрэнээччилэрэ хомуйбут 2748 страницалаах ахтыылара буолар. Оны сэргэ көһүрүллүү туһунан бэчээккэ туох тахсыбытын барытын ууран-таһан ыһабыт. Ити матырыйаалларттан быһыта тардан хаһыакка бэлэмнэнэр.

Юлия ЧИЧИГИНАРОВА, V кылаас үөрэнээччита.

БУУРҔАҔА ТҮБЭҺИИ

(Эдьигээн оройуонугар көһүрүүгэ салалтабыт Василий Гаврильевич Титов ахтыытыттан).

1915 сыл ахсынньыта. Саҕастыыртан икки хаһтооҕо Сэптэй диэн сиртэ Семен Егорович Николаев, кини уола Дмитрий, Михаил Гаврильевич Николаев уонна Федот Степанович Пудов буоланнар балыктаан бүтэн дьыллаҕа испиттэр. Сардаана ортолообуттарын кэнниттэн күүстээх буурҕа түспүт. Соҕотохто туох да көстүбэт тумарыга буолбут. Айаннаһы сатаан барааннар биир сыгынах тиити буланнар, уот оттон балыктарыттан кыһан сиэбиттэр. Салгыы айаннаабыттар. Михаллара тобуга тоҥон кыайан хаампат буолбут. Ыксаан салаасканан соспуттар. Иккис күннэригэр буурҕалара тохтооботох, эбии күүһүрбүт. Михаил өлбүт. Оттон Дмитрий атаҕа уҥуйэн хаампат буолбут. Онон Семеннаах Федот икки киһилэрин сөһөн салгыы айаннаабыттар. Аччыктаан киирэн барбыттар, сэниэлэрэ эстибит. Дмитрийдэрэ өлбүт. Семеннаах дьоннорун хаалларымаары сөһө сатаан баран кымайбатахтар. Хаалларбыттар. Бэйэлэрэ айаннаан-айаннаан ыксаннаар тоҥуу хаары хаһан сыыппыттар. Ол сытан оҕолор хаһыытаһар саҥаларын истэн тахсыбыттар. Оҕолор сырсан көлөнөр инкэлэрин өйөөн интернакка илдьибиттэр. Сэниэлэрэ эстибит, аччыктаабыт, тоҥмут дьоҥу аһатан ирдэрбиттэр, сыныаныыттар. Семеннаах Федот хаалларбыт дьоннорун булларан, ыҥуох туһуттар.

Бэлэҥнээтэ Үүйэ ПОПОВА, VI кылаас.

АС БАРАХСАН

(Булуус оройуонугар көһүрүүгэ салалтабыт Николай Петрович Тарасов ахтыытыттан).

Сыл тахсан баран, бараан дьиэттэн Кириэс Евстафий оҕонньор балаҕаныгар Бүөтүр Лукинаады ыытары саас дьукаахтаспыппыт. Онно мин, Коля уонна Миша Дмитриентэр диэн туланайах бырааттыылар уонна Федора Тарасовна Лукина түөрт оҕотунуун быстаран олох буорайбыппыт. Биир күн Федора соҕуруу быһаҕас ууну баһан таҕыста. Миигин уонна биир оҕону батыһыннаран өрүскэ төттөрү кэпситтэ. Көрбүппүт кытыы соҕус илиинэ балык мохсор! Хоргуйан олорор дьон сэҕэхтэтин олус бэлэрдьыбыт. Бэлэлэй оҕонньор илимэ эбат. Соҕуруо саастыы тымныы ууга хонноҕун аныгар диэри киирээхтээтэ. Арааргда. Сордоҥ эбит. Дойдутан баран ыаҕайабытыгар уган дьиэлээтибит. Соҕуруо сордоҥу бысталанан чаанньыкка уган оһоххо уурда. Биһиги, оҕолор, түмүгүнэн хатаан көрө-көрө ким да суоҕун билэн, миимматйн ыһыргэ сорунубут. Куттаһан тугу да сатарбакка аһаатыбыт. «Оҕолоор, эһиги хоргуйан олоору гыналлыт. үрүҥ тыыннаттыын оруһуйэҕэ аныыны оноордуҥ»,—диэтэ Соҕуруо. Оттон биһиги аһаабыт дьон быһыыларынан испит мөлтөбөй, харахпыт ардыгар сырдаата. Ити икки ардыгар оҕолор: «Баһылайдаах ыһаллар!»—дэстилэр. Хаһыа да буолаан киирэн испиллэр. Оҕонньор биһиэхэ олдуулаан туран табахтаата. Соҕуроһуттан кытары аат эрэ харата ыйсэннитэ буоллар. Онтон уолаттарын олдьо тахсан барда. Мохноккэ тахсыбыттарыттар үөрэ сананыбыт...

Бэлэҥнээтэ Таня ПОПОВА, VI кылаас.

Ахсынньы 14 күнүгэр Дарпиэмэдэ кэриэдэй тэптр дьахтыыр үгүс кэһэ иэстэн биир дойдулаахтара П. П. Федорова—Сэмэдэ «Оҕо, ыныраар тыраанас уоттарэ» диэн докумэнтальнай уус-уран ойымныы геройа М. Н. Старостин тэрэппүт уола Николай Старостин, сатабыллаах Халла Элэмньиэл номоҕо кинэбиэт ааҕыытын үөскэтэн кэрбүт, онно кыттыбыт П. Н. Федулова кыыһа Х. П. Федулова, ааҕааччылар П. П. Оленина, Т. П. Аносова, Н. Н. Капитонова, Н. Н. Хоютанова уо. д. а. сылаһыбалыыллар этиллэр.

Мин ньиэтэргэ аналлаах ыйсэлиэрдэргэ тохтуохпун баҕарабын. «Америкаҕа бэйэ» «Атаҕастабыллаах да буоллун—бэлэҕэ ыччат гэпэлиитэ оттуоҕа сатарыйыытын чэҕэлдьэхтик көрдөрөллөр, диэтэ Надежда Капитоновна уонна олоҕо ааҕааччыга тиэрдэдэк суруллубуттэрын ыйда. Тэлэ этээчилэр барыларыгар үөрэ-көтө хомойбуппун, очеркаларга уһуглуттуулаахтарым, сюжеты сайдыыларын мэтэриаллыстыбатын хайҕаатыбыт. Оттон 78 сэһэнтэн Прокопий Осипович дьахтардаах эр киһи сылдьаналлыыларын тарыйбыт «Харахчаҥ буолла, харбыалаахтыы буолла» диэн кэпсээн геройдарын быһыланыыларга суруллар кэпсээн геройдарын быһыланыыларга суруллар кэмнэригэр сүрэхтэрэ-быардарын ыалдьыттаабыт, хаһа да сахалыы дьахтары туһунан хомойуулаах кыһалҕалар сэрэҕэ-бодоҕо суох туһунан истибэтэҕим этэ.

Павел Федорович бастакы кэпсээтэ эҥэрдэхчээлэр бэйэ-бэйэлэригэр көрүстүүлэрэ, ол гынан баран, киэҥ-куоҥ сэлэлэ сэйдэрэлэр хайҕалы иэдэс тутуу сонноҕо ыйыллыбыт ытарбыт-бэлэрэйин ыйыллар. Суба-ама эҥин ньэҕэлээх. Итинник жанр эҥэрдэхчээлэ кэнэ библиотека сэтэрээ буоллэр диэн ыйаллыыллыт.

«СЭ» хорр.

БИЬИРЭБИЛИНЭН КӨРҮСТҮЛЭР

● ОТ ДЬЫТЫПЭЭГЭР

САҤА ДЬЫЛЛААХ ЭЛКАНЫ ТУРУОРУУГА

Күүтүүлээх Саҥа Дьыл бырааһыныгыта субу тэҥнэ эҕэлэ. Арыйах хонугунан улуһаайыларга, искуссаларга, тэрилтэлэргэ арааһа өнөөрүүнэ умайар уоттардаах, сымыыгынат хорҕоһоллор туруоруулуохтара. Маны таҥнары уерүүнү үксэтэр фэшиэнэрис арааһа көрүүгэлэр, бөлөҕэлээһин уоттара умайыахтара.

Статистика уонна олох көрдөрөрүнэн, бэлэҕэ сылларга тас дойдуларбыт хамнастыбатыгар суох пиротэхническэй оборуудалар ыытыллыбыттар. Балаһатан сибэкиэтэх Саҥа Дьыл бырааһынныгын кэмнэр аралаа умайыллыбыт, биллэрдэр тэхэтэллиилэрэ уһээтэ.

Саҥа Дьылы атаарыыга уоттаах сэрэхтээх буолуугу күүһүрдэр инниттэн СР ис дьыалэҕэ министрэтэ аныы дьаһалы таһыста. Онно этиллэрэ, дэ биирдэ тэриллэрэ сыалаах дуобуластаах улэһиттэр бырааһынныгын күннэригэр дьэ буоллуруутубонэ олохтуулаһа эрдэхтэр. Инниттэн сертификата суох пиротэхническэй оборуудалэры атыылаһыыны бүлүүчүт бибиллэр. Бэйэ онгорбут электрогирляндаларынан туһаныллыбат суохтаах.

Дьаһалга кыһалҕалаах биһиэнэрэх турон, Саҥа Дьыллаабы элэнэк (харыйаны) туруоруу быраабылаларын кытта биһиэнэрэбит:

1. Ырэ туруоруулар миэстэлэр (сыалҕа) аҥаттан атырбын суох эвакуацияланыыт аанныах буолаара эрдэхтэр.

2. Ваҕаны чуумпаһын сыралаһыы бобуллар, сырдатыы уота электрическэй предохранительлаах шнурдаһыый розетка иэҥэ хаһыллыахтаах.

3. Саҥа Дьылтаабы бырааһынныгын дьаһаллара ыытыллар миэстэлэргэ елкаттан чугас биһиэрга бастакынан туттуллар средстволар бэлэ буолуохтаахтар. Инниттэн итэҕэһэ суох ОП, ОУ типтэх ошетушителлэр, халыы уоҕа быһаллыыллар үлэйэр иэҥэрэлэ ыһыллар.

Саҥа Дьылламмыт дьаһаллара ыытыыга елкаттан туруоруулаа эрдэ көрүүлэрэх тэриллэлэр салайааччыларга Чурапчыттааҕа уонна быһыыр этэрээттэн иэҥэ ыйыллыахтаахтыын, бырааһынныгын кэмнэр дьэ буоллуруутубонэ олохтуулларгыгын боллэҕэ тайыллар хаһаарыныыт!

Өйүүлээ
Анатолий ХРИСТОФОРОВ.

МАХТАНАБЫТ

Күүдү ааҕабыын, эйэбитин, сэрии, улэ ветэрааныы, Сылаг нэһилиэгин олохтоохуо ТРОФИМОВ Михаил Степановичы тыһах суолтаар атааррэ кэнэлэсэбут, аныыбытын тоҕоо үлэлэтибит Сылаг нэһилиэгин бырыыстар И. Н. Башарипова, орто оскуола директорыгар М. В. Дьячковскайга, ааҕабыт табаарыстэрыгар В. И. Макаровка, А. Н. Макаровна, ньиэбыы үлэһиттэр тэриллэлиттэр, сэбиэдиссэй Е. П. Сивцевага. улууспутаабы ветэраннар сэбиэттэрин председательдэр Л. Д. Баранковага, Сылаптан Ф. П. Друзьяновка, ааҕабыт кэрэтин марыылаах туруулаабар күннүүнэр сылдьастык сыһыаннаспыт, бары сатабыллаахтык үүрбут Сылаг балыыһатын коллективтыгар, врач С. К. Борисовка, убийбыттаагар Б. П. Бэлэсовка, чугас ыаллабытыгар, аймахтарбытыгар Трофимовтарга, Макаровтарга, оҕолоруо табаарыстэрыгар барҕа махтабытын тиэрдэбит.

Барыгытыгар туйгун дорубуйаны, эйэҕэс мэрэ ыалласпатыгар, алдьархай пэтэлэбитигэр бэлэрэбыт.

Кэргэн, оҕолоро, сиэннэрэ, кэбиэттэрэ, күүтээччэ.

БИЛЛЭГИЛЭР

Чурапчы сэлиэнньэтэлээрэ «Улэбкэ» детсад ахсынньы 25 күнүттэн 29 күнүгэр диэри «ёлкэрэ» Саҥа Дьылламмыт утэппэкгэрэ ыытыллар тэриллэлиттэн сэйдэлэлэрэ ылар. Маннык дьаһалы ыытыыга суруйбахтаахпыт.

Бэйэбит тэриллэлэргэ тиийэн сэлиэнньэнэн утэппэкгэрэ тэриллэн ыытыахпытын эрэ сэп.

Телэбүүгэ—концертнаан. 21-274 телефоннга биэрэ-титтэгэр.

«Улэбкэ» детсад.

ххх

Ахсынньы 24—25 күннэригэр улуус сэлиэнньэтэ бэлэрдиллэр бастыыр ыһыы чэмпионата ыытыллар. Күрэхтэһиэ Хатылыга сэрэмэдэй 10 чаастан сэрэлэнэр, швейцарскай системэнэн 9 тур ыытыллыаҕар. Ахсынньы 26 күнүгэр Театыыга Бытын Күнэ чабарыстыы көрсүбүккэ барыы быһаарыллыбыт. Онно барар пропускатык 100 сэлиэ. ылдьа эпэрээтиттэр

Улуустаабы сэһэнньат федерацията.

Чурапчыттан төрүттээх, педагогическай үлэ ветэрана, хоту кэбэрүллүү кыттыгыласпаҕа

ДЬЯТЯРЕВА Мария Семеновна

ахсынньы 19 күнүгэр Уус-Алдан улуустук Сэттэ бөҕүлэгэр ыалдьан өлбүтүгэ, дириҥнэх күрүтүбэ туруо, аймахтарыгар, табаарыстарыгар, бэлэр дьонугар ыһыктыыбыт.

Валтыллара, бырааттара Степановтар.

● СЛАҺЫМАТ ХОНУУТУГАР

СПОНСОР—А. С. ДАВЫДОВА

тэн (Чурапчы). Ыалыбыт чиэмпиэлгэрэ спортсмэн Дьячковтара, лэрчиилэ бырыыстар туттарыллыыллар, дуоскаларыгын бырыыстэх эҥэстэрэ тэлэбүүгэлэрэ—сыаналаах бэлэхтэр.

Күрэхтэһиҥ тумуктаныыларыгар Анна Степановна ыстэрэ сонноотто Маҥнайгы 30-ча киһи олус хабырыыстаах сыаналаах бэлэхтэрэ тиийэ суруйан үөрүүлэригэр-көтүүлэр. Маны таҥнары спонсор улуустаа сэлиэнньэт сэйдэлэлэрэ ыытыахтаахтарын сэрэтэр. үүс сыралаһыллыахтарын бырабыт 6 кыһыыга Мичээл сурукка, эйдэбүнньук бэлэхтэри туттарыллыа. Сахалыыллыыллар, спорду сэлиэнньэлээхтэр күрэхтэһиҥ үрдүк тэһиллэлэрэ тэрээһиннээхтик ыытыллыбытыгар А. С. Давыдовага махтаалары уларыа. Маннык дьаһаллар оттуохха, онно улуустуу оттуэр хэстэ дьаһаллаах сыаналаах күрэхтэһиҥнэригэр бэлэхтээх олохтоох туралр. Бу хамнаһы улуустутугар. олус дьоно, республикаҕа дэриэ ааттаах тэлэбүүгэлэр оттуэрэллэрэ биэр бастыыларэ буолуо диэн тэлэбүүгэлэрбит.

Г. БЭГОРОВ.

Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылаалара, үлэ ветэрана. РСФСР пэрүүтүн управлениятын түөрүйэ, СР тыатын хаһаайыстыбатыгар үүнүүлээх үлэһиттэр, Аллаҕар нэһилиэгин олохтоохо

ЛЫТКИН Василий Сергеевич

албүүтүнэн дириҥ күүтүүлэлэрбин тэлэбүүгэлэр.

Аллараа нэһилиэктэн ыытыллар сэрэдэлэлэр. Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылаалара, РСФСР пэрүүтүн управлениятын түөрүйэ, СР тыатын хаһаайыстыбатыгар үүнүүлээх үлэһиттэр, Аллаҕар нэһилиэгин олохтоохо

ЛЫТКИН Василий Сергеевич

албүүтүнэн дириҥ күүтүүлэлэрбин тэлэбүүгэлэр.

—Аллараа нэһилиэктэн ыытыллар сэрэдэлэлэр. Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылаалара, РСФСР пэрүүтүн управлениятын түөрүйэ, СР тыатын хаһаайыстыбатыгар үүнүүлээх үлэһиттэр, Аллаҕар нэһилиэгин олохтоохо

ЛЫТКИН Василий Сергеевич

албүүтүнэн дириҥ күүтүүлэлэрбин тэлэбүүгэлэр.

—Күүдү ааҕа Лыткин Василий Сергеевич албүүтүнэн «Чыаппараа» ТХПК улэһиттэрэ Лыткин Василий Васильевичы, бары аймахтарыттар «Чыаппараа» ТХПК бэрэбиэркэлэһиитэ, профкома. бары үлэһиттэрэ, Василий Васильевичы биирдэ үөрэппит табаарыстара.

—Күүдү ааҕалара, эйэдэҕэ» Лыткин Василий Сергеевич албүүтүнэн үөлэттэрэллэр Сергейэ, Виталь, Василийэ. Валерийэ. хаһаайыстыбалаах сиэннэрэ аймахтара. доҕотторо.

—Тахтыыр ааҕа Лыткин Василий Сергеевич албүүтүнэн Валерий Васильевич Лыткинскай биирдэ сүүрүөхтэ сылдьар атастара, доҕотторо.

—Халыыт актыыбынай общественнай корреспондена Лыткин Василий Сергеевич албүүтүнэн оҕолоругар, бары чугас дьонугар, аймахтарыттар «Саҥа олох» редакционнай-издательскай хамсаһыы.

Сэрии, улэ ветэрана, Чурапчы сэлиэнньэтин олохтоохо

МАРКОВ Егор Афанасьевич

албүүтүнэн чугас дьонугар, аймахтарыттар дириҥ күүтүрүмэттэн тэлэбүүгэлэр

Улуустаабы от-үүт хомбинаата, «Чурапчы» ТХПК администрацията. профкома, коллектива.

Редактор Г. Г. ПОПОВ

НАШ АДРЕС: 678700, г. Чурапча, ул. Кирова, 26 «а», ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-892, отделы — 21-263.

Учредители (соучредители) газеты—Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54597

Чурапчинская улусная типография. Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат».

ЗАКАЗ № 192. Подписано в печать: 20. 12. 99 г. Тираж: 1855

Автор суругар атыллар саҥаны редакция иилиэтигэр эрэ түбэһэр буолбахтах. Сурукка ыйыллар чахчылар ырыынтахтарыгар тиийэ автор туһаайыллыахтаахтар.